

Lajtos Nóra

Billegő világ

Bak Rita *Csillaganya* (2018) című verseskötete a Parnasszus Könyvek sorozatában jelent meg. A negyvenöt költeményt hat különálló ciklusba rendezi a költő; hosszabb-rövidebb fejezetek adják ki azt a kötetegészt, amelyben meg-megcsillan a szerző költői tudása a fájdalomról, a félelemtől, a panellétről, a természetről: az életről, a halálról. Néha az egész vers fogalmi síkon lebeg, épp ezért – akár „a Mont Blanc csúcsán a jég” – szépnek látjuk, de számunkra elérhetetlen (*Kontraindikált, Délután*). A kötet cím is egy olyan jelentéssűrítő szóösszetétel, melyben az égi mezőkre elutazó, csillagarcú anya képe determinálja a kötetet. A címadó vers az azonos című ciklusban szerepel, és népdalszerű voltával teljesen kiválik a kötetből: „Csillaganya, csillaganya/ Tejútrendszer nagyasszonya. / Gyere velem holdat fogni, / üstökössel hógolyózni.”

Bak Rita költői nyelve a prózaversek atmoszféráját mutatja, de annak gyakran annak átlírizált változatára is találunk példát a kötetben. Mindjárt a nyitó ciklus (*Kutyavirágok*) *Kávéházban* című költeménye a lecsupaszított költői beszéd példaversé is lehet: „Elhúznak az autók, / Parkban maratonfutók. / Bringák lelakatolva, / Tűzfalak levakolva.” Ehhez képest a ciklus poétikailag is legjobb, kötetbe csiszolt darabja a *Kutyavirágok* a maga rejtett-talányos, félelmet és holtakat idéző versével: „Kutyavirágok nőnek éjjelente / a szobámban. / Nézd a szétnyíló szirmokat. Az ágyam fölött, / ott vannak a halottak [...] Az ágyam fölött / lógnak a hangok.”

A lírai alany félelme „átúszik” a ciklus másik versébe is: „de én nem úszom, / mert félek, hogy lyukas a Balaton.” A *Balatonföldvár, nyár* című, előbbieken idézett versében a fájdalom is feltűnik a költői apostrophéhoz társulva: „miért fáj a kánikula, / nem értem.” Ez a fájdalom-motívum aztán a kötet egyik főszólama lesz. „A fájdalom örök-ké visszatérő tördőfással / belémhatol.” Egy túlvilági távlatokat nyitó, az öndesztuktivitás rész-egész metonimikus képe is kiemelendő a *Sebek* című versből: „Isten / repülőgéperől / csak apró, / gombostűnyi / pötty / lüktető sebem.” Vagy a kötet második ciklusának címadó versében (*Légszomj*) is tetten érhető a „fájdalom / a gyomorszájban, / fullasztó nyáreste, / halálfulvallat.”

Ebbe a ciklusába már két kötött versformájú költeményt is felvesz a szerző: az *Antik mítosz daktilusokban-t* és a *Konyha* című haikut. Az *én koromban* című versben a haláltematika sokszorozódik meg: „Az én koromban már minden eldőlt: / kudarc, győzelem, bukás, halál. / Már rég eltemettük a nagymamát / és az anyát is (egyébként).” A „Leszakadt gombok” látványa is a lételszaggatottság jelképe. Az akusztikus és a vizuális síkok egymásra torlódása adja az *Egerek kaparásznak* lényegi mondanivalóját. A panelfalakban hallatszódó egérkaparászó

hangok mellett a gardróbban húsz éve lapuló sötét árnyak látványa egyszerre erősítik fel a költői alany gyermekkori félelmét, amelynek hatása a felnőttkorra is kihat.

Az *Eltűntek a szörnyek* ciklusában a természet képei dominálnak: „Fák üveggömbje” (Az *autópályán*); „Nem látom a földre hulló madarakat, a tölgyfa alatti fonnyadt füvet”; „A sötét madarak éjféltre elsereglenek, s reggelre az ibolyák már nyakukat nyújtogatják az ég felé” (Tavasváró). A szépség és a rút mint esztétikai minőségek külön-külön és egyben is megtalálhatóak ezekben a versekben: „Hófehér szeretnék lenni puha lilomágyban” (Tavasváró); „Hiába hasad a faág, / Mindennek szépnek kell lennie. / Ezt kívánja tőlünk a rend, / A csúnya is csodálatos” (Eltűntek a szörnyek). A ciklus egyedisége még az alliterációkban bővelkedő szövegtervezetek, tagmondatok: „villogó virágkarók” (Az *autópályán*); „fekete fűvön” (Tavasváró); „A szörnyeket már a szigetre szállították” (Eltűntek a szörnyek).

A *Csillaganya* az életképek (Ma *döglött halat ebédelek*, Japán *életkép*) és a keretesség ciklusa: A *kertben* és a *Virágzófákalatt* már címükkel is utalnak a tematikus természetközeli keretre, a ciklus záró verse (*Virágzó fák alatt*) pedig önmagában is keretes szerkezetű. A mindenhol fészkelő halál jelenléte kimondva („Apád ma délelőtt / meghalt.” – A *kertben*) és kimondatlanul is felkavaró érzéseket, szorongást válthat ki az olvasóból. A már korábban is felbukkanó köd motívuma most a halál ölelésében jelentkezik A *vándor útja* című költeményben. Háromszor jelenik meg benne a halál lexéma. A *Ma döglött halat ebédelek* paradoxona, hogy habár kiemeli a költői én, hogy „A szagokat hagyjuk ki belőle”, a döglött hal, a citrom és a bazsalikom erőteljes, olfaktorális ingereket implikálnak a befogadóban („rettentő büdös van a konyhában”). A *Virágzó fák alatt* a lírai alany betegségdokumentuma is egyben: „Vénám nem patak, / nem buzgó folyam.”

A kötet ötödik ciklusa – a *Lakótelepi Jancsi és Juliska* – már igen izgalmas címével magával sodorja az olvasót. A címadó szöveg szemantikailag habár mutat némi hasonlóságot

a mesével („A mese elején, / a mesében, / a mese végén, / mézeskalácsházban, / de inkább panelben / majdnem-végtelen / tengődésük”), de főképp a panel-lét képe lepleződik le a szövegben, ahogyan a „betonkertben / búgnak a galambok” (*Kilőtték a putnikokat*); vagy ahogyan a történelem terhétől instabillá váló világképzete a költői énnel megreked – „a világ billeg” – megszemélyesítésben. A ciklus utolsó verse (*Évek múltán*) astrofikussága ellenére is két részre osztható: a születés „misztériumára”: „színpadról / érkezem / a szülőszobára” (öntanúsító versként utalás történik a költő színésznő édesanyjára); a költemény második fele pedig a nagymama halálát tematizáló, fájdalommal dacoló unoka segélykiáltása a miértekért: „Ordításom / elfedi / a rekedt / angyalok / énekét.”

Bak Rita kötetének utolsó fejezete (*Ezeregy éjjel*) a legterjedelmesebb: könyvének közel egyharmadát teszi ki. Valójában az előző öt ciklus esszenciája az életképeivel (*Soroksári depók*, *Balatonfüred*), a történelmi múlt (*Ezeregy éjjel*), a panelvilág (*Látkép*), a betegségleírás (*Elgyógyulás*, *Tüskés csöndben*) pillanatainak rögzítésével. A kötet címadó versben a nagyapa szólama erősödik fel a szibériai fogságról való beszédmód által: „Lapátoltuk / az éjszakát, / hogy végre / nappal legyen...”. Az *Adventi biztató* kétszeresen is kiválik a kötetből: egyrészt az ünnepkörre fókuszáló témaválasztásával, másrészt gazdagabb képi világával: „Díszítsd föl lélekkarácsonyfád...”; „Várunk rád, kis Jézus, / a hópihéék születésnapodon / angyalok örömkönnyei.” A *Fecskefiak*, *fecskefiak* versszakokra tördelt – négysoros plusz egy kétszótagú fattyúsortokból álló költemény – szerkesztésmódjával vonja magára a figyelmet.

Bak Rita igyekezett *Csillaganya* című kötetében egzisztenciális iránytűt választani mondanivalójához. Poézisében egy több húron járó költő személye köszön vissza, akinek létérzékenysége megkérdőjelezhetetlen ebben a billegő világban.

Bak Rita: *Csillaganya*, Parnasszus Könyvek, Budapest, 2018